

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Факультет іноземної філології
Історичний факультет

СХОДОЗНАВСТВО. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Тези доповідей
I Міжнародної науково-методичної конференції
20 березня 2020 р.*

Харків – 2020

УДК 81'243
ББК 81.2
С91

Укладачі: Н.В. Руда, Л.М. Ямпольська

Організаційний комітет конференції:

І.Ф. Прокопенко – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, ректор (голова);

Ю.Д. Бойчук – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи ХНПУ імені Г.С. Сковороди (заступник голови);

Хошіно Юічі – Другий секретар Посольства Японії в Україні (заступник голови).

Сходознавство. Актуальність та перспективи. Тези доповідей I Міжнародної науково-методичної конференції, 20 березня 2020р. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. – 258 с.

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Протокол № 4 від 15.06.2020р.

До збірника увійшли тези доповідей, присвячені проблемам східної філології, освіти та виховання, методики викладання сходознавчих дисциплін, перекладу, літературознавства, історії, економіки, політики, соціуму країн Сходу. Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних та історичних спеціальностей.

Видано за рахунок укладачів

©Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
© Н.В. Руда, Л.М. Ямпольська

4. Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті): збірник наукових праць / відп. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України; Всеукраїнська асоціація індологів; Посольство Республіки Індія в Україні. К., 2018. 356 с.
5. Лунев С.И. Внешняя политика Индии и воздействие на нее внутренних факторов. Вестник МГИМО – Университета. 2010. № 1. С. 189-190.
6. Nonalignment 2.0. A Foreign and Strategic Policy for India in the Twenty First Century. Centre for Policy Research. 2012. P. 7. URL: http://www.cprindia.org/sites/default/files/NonAlignment%202.0_1.pdf (last visited: 19.02.2020).
7. Chekalenko L.D. Foreign Policy of Ukraine: Monograph / Based on the Scientific Concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific Editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V.G. Tsivatyi. K.: «LAT&K», 2016. 294 p.

КОНЦЕПЦІЯ ДЖИХАДУ В ІСЛАМСЬКІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ)

*Ямпольська Лариса Миколаївна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії*

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Абдулкадер Ардалан Латіф Абдулкадер, викладач

Університет Салахаддін в Ербілі (Курдський автономний район, Республіка Ірак)

У глобальних геополітичних трансформаціях на межі ХХ–ХХІ ст. взаємовідносини Заходу і Сходу частина західних політологів схильні розглядати крізь призму «конфлікту цивілізацій». Активізація радикального ісламу та діяльності ісламістських угруповань на Близькому і Середньому Сході, на Кавказі, в Середній і Південно-Східній Азії, їх нова роль в «арабських революціях» вимагають переосмислення наповнення поняття «джихад».

Метою нашої доповіді є аналіз концепції джихаду в ісламській цивілізаційно-культурній традиції. В рамках вирішення основної проблеми приділяється увага особливостям і формам джихаду, а також ісламському фундаменталізму як транскультурному проекту в умовах глобалізації.

Джерельною базою дослідження є Коран [7] і праці теоретиків політичного ісламу – Ібн Таймійї [6], Абд ар-Рахмана аль-Кавакібі [1], Хасана аль-Банни, Сайіда Кутба [8–10], Алі Шаріаті [16], Калима Сіддікі [15] та ін.

Мусульманське богослів'я відокремлює термін «джихад» від «п'яти стовпів ісламу» (шахада, саяят, закят, саум, хадж) та інтерпретує його як «зусилля на шляху Аллаха», «боротьбу за віру». У сучасному світі джихад асоціюється переважно зі збройною боротьбою мусульман проти невірних (кафірів, гяурів), однак це поняття набагато ширше. Ісламські богослови поділяють джихад на великий (духовна боротьба з власними недоліками за право вважатися правовірним мусульманином) і малий (газават) – збройна боротьба з кафірами.

Поняття джихаду ґрунтується на історично сформованому протиставленні «мусульманського світу» «немусульманському». Ще з часів кодифікації Корану утвердилися такі поняття, як «Дар аль-Іслам» (мусульманський світ) і «Дар аль-Харб» (територія війни) [5, с. 92], «джахілія» (невігластво, незнання Бога) і «хакімійя ісламійя» (ісламська влада) [8, с. 244], котрі визначили взаємовідносини Заходу і Сходу, проблеми війни і миру в світосприйнятті представників мусульманського цивілізаційно-культурного кола.

Джихад триває, відповідно до ісламу, до кінця днів і здійснюється в наступних формах: «джихад серця» (боротьба з власними недоліками), «джихад мови» (вимога схвально говорити про богоугодне і зневажати те, що засуджує Коран), «джихад руки» (застосування покарання проти злочинців і порушників норм моралі), «джихад меча» (збройна боротьба з невірними) [6]. Останній отримав поширення в мединських, більш пізніх сурах Корану (т. зв. «аят меча»): «І бийтеся на шляху Аллаха з тими, хто бореться з вами... І вбивайте їх, де зустрінете, і виганяйте їх звідти, звідки вони вигнали вас... І вбивайте їх, поки не закінчиться смута, і віра вся не буде належати Аллаху» [7, 2:189].

Мусульманська традиція виділяє також інші види джихаду: джихад шляхом поширення істинних знань про іслам (навчання мусульман нормам Корану та обов'язок проповідувати іслам); майновий джихад (з метою відновлення порядку і матеріального добробуту в суспільстві, створення системи безпеки для мусульманських держав від можливої агресії ззовні); оборонний джихад (боротьба, що ведеться мусульманами проти сил, які протистоять ісламу і прагнуть завдати шкоди уммі); наступальний джихад (його необхідність виникає в тому випадку, якщо мусульмани, котрі звернулися з ісламським закликком до представників інших релігій у країнах свого проживання, зустріли перешкоди з боку можновладців цих держав); загальна мобілізація (ініціюється, якщо армія супротивника здійснила напад на мусульман, загрожуючи їхній релігії, життю, майну і свободі віросповідання); джихад проти власних вад і пристрастей, свого нафсу (его) [4, с. 267] (з метою виховати душу в покірності Аллаху і подолати схильність до забороненого – харам).

Про достоїнства джихаду в «Главі про джихад» захоплено міркував один із теоретиків раннього ісламського радикалізму XIII ст. шейх ібн Таймійя: «Джихад охоплює всі види поклоніння, як очевидні, так і приховані (душевні), такі як любов до Аллаха, щирість, надія на Нього, покірність Йому всім своїм життям і майном, терпіння, задоволення тим, що Він дав, а також вшанування Аллаха» [6].

Теоретик пізнього ісламського радикалізму Саїд Кутб у 4-й главі «Джихад на шляху Аллаха» праці «Віхи на шляху» інтерпретував джихад як процес, що почався з часів хіджри Пророка в 622 р. із Мекки в Медину: «Аллах наказав Мухаммаду вести війну з тими, хто виступає проти нього з мечем, і залишити в спокої тих, хто підтримує Пророка і не веде проти нього військових дій» [9, с. 439]. До початку ведення джихаду невірні (немусульмани) поділялися на три категорії: 1) люди, які добровільно підкорилися мусульманам і уклали з ними договір; 2) люди, що знаходилися в стані війни з мусульманами; 3) дх'їммі (іудеї та християни), що перебували під захистом мусульман [9, с. 440].

С. Кутб, роблячи акцент на «аяті меча», стверджував, що Мухаммад вів джихад проти всіх вищевказаних груп населення, незважаючи на те, дотримувалися вони договору про мир із ним чи були в збройній опозиції. За переконанням С. Кутба, джихад «вписаний» в іслам – загальну декларацію звільнення людини на Землі від будь-якої влади, крім влади Аллаха: «Іслам, прагнучи до миру, не має на увазі той дешевий світ, сутність якого зводиться лише до того, щоб захистити територію миру – Дар аль-Іслам... Іслам бажає такого миру, під покровом якого вся релігія повністю б належала Аллаху... Це кінцевий підсумок розвитку стадій ісламського джихаду» [10, с. 56].

Мусульманський муджтахід Калім Сіддікі у 1-й главі праці «Стадії ісламської революції» розмірковує над кінцевою метою джихаду як реалізацією Сіри (Життя Пророка) і Сунни Пророка: «Щоб Сіра і Сунна Пророка знову стали двигуном історії, має відбутися наступне: 1) інтелектуальна революція в ісламі, що відновить відповідність поведінки мусульман поведінці Пророка; 2) виникнення такої трансформуючої історичної ситуації, яка була б зобов'язана своїми категоріями «лідерства», «влади», «динамізму», «успіху» Сірі й Сунні Пророка» [15, с. 307].

З урахуванням зростаючої ролі релігійного фактору в розвитку сучасної ісламської цивілізації, активізації етноконфесійних конфліктів у країнах мусульманського Сходу та

еволюції концепції джихаду заслуговує на увагу інтерпретація ісламського фундаменталізму і тероризму як транскультурного проекту в працях сучасних західних, російських і українських вчених [11; 13; 14; 17; 18]. Е. Беррі і М. Епштейн визначають термін «транскультура» як «розсування кордонів етнічних, конфесійних, професійних, мовних та інших ідентичностей на нових рівнях невизначеності і віртуальності» [18, р. 14]. У їхньому розумінні, «транскультура створює нові ідентичності в зоні розмитості та інтерференції і кидає виклик самотності, характерний для націй, рас, професій, конфесійних, етнічних груп та інших стійких культурних утворень» [18, р. 17]. Таким чином, транскультурація пов'язана із зміною місця проживання, новою «безмісцевістю» і процесом «завоювання місця» у соціальному просторі іншого суспільства.

На початку ХХІ ст. набуває поширення нове явище – проникнення і стійка адаптація нових інституційних структур Арабського Сходу на європейському та пострадянському просторі, і як наслідок – утворення анклавів традиційної та гібридної культур (з урахуванням часткової вестернізації) і рекрутування «модерністів» в «традиціоналісти» [12, с. 76], які сповідують концепцію наступального джихаду на немусульманській території «Дар аль-Харб». Професор соціології Пенсільванського університету Марк Сейджмен вказав на відміну інтернаціональних фундаменталістських організацій, зокрема «Аль-Каїди», від регіональних угруповань бойовиків (на прикладі пуштунського руху «Талібан» в Афганістані): «Це люди-інтернаціоналісти, громадяни «глобальної сільської місцевості», які покинули батьківщину й мігрували на Захід. 70 % із них стали радикалами-ісламістами за межами батьківщини, «рекрутували» себе в радикальні групи, незважаючи на те, що були послані як представники еліт національних держав на навчання до Європи та США» [14]. Їхній космополітизм істотно відрізняється від «локальної культури», тому боротьба західного світу з міжнародним тероризмом в Афганістані, країнах Близького Сходу і Магрибу часто «б'є мимо цілі». На думку М. Сейджмена, «глобальний джихад Салафі» є головною стратегією ісламського наступального джихаду. Будучи людьми «пограниччя», учасниками «глобального транскультурного проекту», вони демонструють концепцію наступального джихаду з чітко вираженим завданням помсти традиційного світу постіндустріальному, спровокованим сучасними секуляризаційними процесами в ісламському світі, втратою традиційних релігійних цінностей і зіпсованістю суспільної моралі, гострою антизахідною та антимодерністською спрямованістю.

Таким чином, відстоюючи сутність ісламського тероризму як транскультурного проекту, автор приходить до наступних висновків. Ісламський тероризм розвивається в країнах з незавершеною модернізацією, які мають вуглеводневі ресурси і нестабільну владу. Завдяки глобалізації, він стає глобальним явищем, а джихад еволюціонує від оборонного до наступального. Етнічні та конфесійні конфлікти на мусульманському Сході є живильним середовищем для політизації ісламу та активізації міжнародного тероризму. Демографічний бум у мусульманських країнах наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., який призвів до стрімкого зростання частки молодого населення в соціальній структурі, освіченість населення, нові інформаційні технології спровокували підвищення рівня політичного мислення широких мас, зробивши їх сприйнятливими до емоційного потенціалу націоналізму, соціального радикалізму і релігійного фундаменталізму. У сучасному світі поняття «джихад» часто ототожнюється з газаватом і, підкріплене мусульманським фанатизмом і фаталізмом, є «серцевиною» ідеології та практичної діяльності радикальних ісламістів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аль-Кавакібі Абд ар-Рахман. Природа деспотизма и гибельность порабощения. URL: www.vostlit.info/ (дата обращения: 13.02.2020).
2. Аль-Маудуди Абу Ала. Ислам и Западная цивилизация. URL: www.molites.narod.ru/islamrucom/islamzapad.htm/ (дата обращения: 13.02.2020).

3. Аль-Маудуди Абу Ала. Основы ислама. М.: ПК Сантлада, 1993. 128 с.
4. Ежова А. «Борьба с нафсом» и великий джихад в исламе. Исламская интеллектуальная инициатива в XX веке; под общ. ред. Г.Д. Джемалю; сост., комм. А. Ежовой. М.: Издательский дом «УММАН», 2005. С. 267–276.
5. Ибн Джамиа Зиеу. Исламская акида (вероучение, убеждения, воззрения) по священному Корану и достоверной Сунне. М.: БАДР, 1994. 125 с.
6. Ибн Таймийя. Глава о джихаде. URL: www.kavkazcenter.com/russ/ (дата обращения: 10.02.2020).
7. Коран; пер. и комм. с араб. И.Ю. Крачковского. М.: Наука, 1990. 635 с.
8. Кутб Сайид. Будущее принадлежит исламу. Эта религия. Вехи на пути Аллаха. Махачкала: БАДР, 1997. 360 с.
9. Кутб Сайид. Джихад на пути Аллаха. Начало главы. Кепель Ж. Джихад: Экспансия и закат исламизма; пер. с фр. В.Ф. Денисова. М.: Ладомир, 2004. С. 439–441.
10. Кутб Сайид. Под сенью Корана. М.: УММАН, 2003. 244 с.
11. Мирский Г.И. Исламизм, транснациональный терроризм и ближневосточные конфликты. М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2008. 163 с.
12. Попков В.В. Реванш Востока. Соотношение Запада и Востока в глобальных геополитических трансформациях (конец XX – начало XXI века). Харьков: Бурун Книга, 2010. 126 с.
13. Резник С.В., Кутоманов С.А., Мизаев В.Н. Исламский терроризм как транскультурный проект. Научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право. Вып. 13. 2010. № 14 (85). С. 299–305.
14. Сейджмен М. Терроризм как судьба. Этические и социальные причины Глобального джихада Салафи. URL: www.nationalsecurity.ru/library/00016/00016sageman1.htm (дата обращения: 10.02.2020).
15. Сиддыки Калим. Интеллектуальный потенциал Сира. Исламская интеллектуальная инициатива в XX веке; под общ. ред. Г.Д. Джемалю; сост., комм. А. Ежовой. М.: Издательский дом «УММАН», 2005. С. 304–307.
16. Шариати Али. Джихад и шахадат. Исламская интеллектуальная инициатива в XX веке; под общ. ред. Г.Д. Джемалю; сост., комм. А. Ежовой. М.: Издательский дом «УММАН», 2005. С. 267–276.
17. Ямпольская Л.Н. Концепция джихада в исламской традиции. Псковский военно-исторический вестник. Псков: Региональное отделение Общероссийской общественно-государственной организации «Российское военно-историческое общество» в Псковской области, 2015. Вып. 1. С. 183–188.
18. Berry E., Epstein M. Transcultural Experiments: Russian and American Models of Creative Communication. New York, 1999. 226 p.

ШОВКОВИЙ ШЛЯХ

Блажко Юлія Григорівна, студентка 2 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник : С.С. Науменко

Великий шовковий шлях-це один з найбільш відомих торгівельних шляхів, який виник ще у перші сторіччя до нашої ери, сполучав Євразію від Середземномор'я до Китаю. Термін «Великий шовковий шлях» в історію ввів німецький географ Фердинанд Ріхгофен у 1877 році. Великий шовковий шлях з'явився у результаті торгівлі шовком, проте через шовковий шлях до Китаю потрапляли з Центральної Азії такі товари як килими, фарби, породисті коні, дорогоцінне каміння. Китай в свою чергу відправляв шовк, чай, папір, порох, хутро. Торгівельний шлях мав могутню систему доріг, основні дороги північна та південна. Північна дорога йшла через Турфан, перетинала Памір і далі